

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ

Το 1989 -λίγους μήνες πριν την πτώση του Τείχους του Βερολίνου- έλαβε χώρα ο πρώτος εννοιολογικός πανευρωπαϊκός διαγωνισμός ιδεών EUROSPAN για νέους αρχιτέκτονες. Το θέμα του, *Changing Lifestyles & Housing Architecture*, παρείχε μια σειρά προδρομικών προτάσεων και επιλύσεων για αυτό που σύντομα θα γινόταν μία από τις κύριες ενασχολήσεις των αρχιτεκτόνων στην -τότε ακόμη διαιρεμένη- Ευρώπη: το ζήτημα της Κοινωνικής Κατοικίας. Η δική μου πρόταση, μια έρευνα πάνω στις δυνατότητες του οικονομικά προσιτού κατοικείν σε χώρους διπλού ύψους, ήταν ανάμεσα στις βραβευμένες μελέτες του Βερολίνου. Στη μελέτη αυτή επιχειρήθηκε η ακραία *συμπίεση* των αναγκαίων λειτουργιών του απαιτούμενου προγράμματος εντός κατοικιών αφαιρετικού χαρακτήρα με σκοπό την απελευθέρωση «*ά-χρηστου*» και *αμιγούς* χώρου για ενατένιση κ περισυλλογή. Η πρόταση -στην οποία δόθηκε ο υπότιτλος *Rail d' Habitation* από το γαλλικό περιοδικό *L'Architecture d'Aujourd'hui*- εμπεριείχε εσωστρεφείς και αειφόρες οικιστικές μονάδες σε κάθετη ανάπτυξη και αυστηρή σειριακή διάταξη. Επιπλέον, καθότι σχεδιασμένη για ένα γραμμικό οικόπεδο στο βόριο όριο με το ανατολικό Βερολίνο και σε άμεση οπτική επαφή με τη ζώνη του Τείχους, αλλά και με αναφορά στο πρώιμο και προκλητικό δοκίμιο του Koolhaas *The Berlin Wall as Architecture*, η μελέτη θα επέτρεπε στους μελλοντικούς κατοίκους της να ακολουθούν τις καθημερινές τους ρουτίνες έχοντας οπτική επαφή *ταυτόχρονα* και με τις δύο πλευρές της διαιρεμένης πόλης.

Ζώντας, δουλεύοντας και διδάσκοντας στο Βερολίνο τις επόμενες δεκαετίες, είχα την εξαιρετική ευκαιρία να συμμετέχω -και σε ελάχιστο βαθμό και να συνεισφέρω- στη συγχώνευση δύο σαφώς διαφορετικών αστικών και κοινωνικών συστημάτων. Αυτή η διαδικασία αφορούσε λιγότερο σε μορφολογικές ανομοιότητες – αφορούσε κυρίως στην εξάλειψη πολιτικών και ιδεολογικών δογμάτων ενός ακραίου ανταγωνιστικού είδους, που οδήγησαν και τα δύο ημίσηα του Βερολίνου στο να μεταλλαχθούν σε εννοιολογικά αντίθετα *μνημεία* αστικής διαχείρισης και αρχιτεκτονικής, και που σταδιακά φορτίστηκαν αρνητικά με αυταρέσκεια κ πάθος. Ειδικά στον πυρήνα του *άστεως*, στη διασύνδεση του Ανατολικού και του Δυτικού, ο Χώρος έπρεπε να *εξουδετερωθεί*, να *επανακτηθεί*, να *επαναθεωρηθεί* και να *επιστραφεί* στο συλλογικό Κοινό. Όμως: *ποιο* Κοινό ακριβώς – το Ανατολικό ή το Δυτικό; Τότε ξεκίνησε ένας σφοδρός και σοβαρός δημόσιος διάλογος.

Για έναν αρχιτέκτονα, μεγαλωμένο στην Αθήνα και εκπαιδευμένο στη Γερμανία και στην Αγγλία, τα διδάγματα του μακρυχρόνιου και εντυπωσιακού επαναπροσδιορισμού του Βερολίνου μετά την Επανάσταση των Γερμανιών υπήρξαν πολυσιδηά, αποκαλυπτικά και καθοριστικά. Και ενώ οι δημιουργικές μου προσπάθειες αρχικά τροφοδοτούνταν από την *Αναζήτηση της Μορφής*, άρχισα σταδιακά να ενδιαφέρομαι για περισσότερο ανεικονικά concepts βασισμένα στην *ταυτότητα* μάλλον, παρά στην *απεικόνιση ή αναπαράσταση*, στο *είναι* παρά στο *φαίνεσθαι*. Ολιστικές θεωρήσεις, ενισχυμένες εξάλλου υπό την επιρροή του μινιμαλισμού, της *arte povera* και του *wabi sabi*, ενεργοποίησαν ταυτόχρονα και σύνθετα νοητικά, βιωματικά κ αισθητηριακά εναύσματα. Επέτρεψαν δηλαδή -και ειδικά μέσω της μεθόδου της αφαίρεσης- μια πληρέστερη κατανόηση των σχέσεων και των αντιθέσεων μεταξύ εννοιακής κ μορφικής πολυπλοκότητας. Έκτοτε το ενδιαφέρον μου έχει επικεντρωθεί σε ερωτήματα προγραμματικού περιεχόμενου, που αφορούν στον τρόπο, με τον οποίο υποδόριες πολιτισμικές μεταβολές μπορούν -ή όχι- να καθορίσουν την εξέλιξη μιας μελέτης, αλλά ακόμη και τη δυναμική, με την οποία *τάσεις* και *μιμήματα* επιδρούν στην αισθητική μας κρίση. Τιθεται εξάλλου παράλληλα το ερώτημα σχετικά με το τι είδους ιδέες, συγχρονικές και σε κατάφαση με το *Τώρα*, μπορούν να ενταχθούν στο εννοιακό πλαίσιο μιας μελέτης με στόχο τη βελτιστοποίηση της συνθετικής ποιότητας και της αποτελεσματικότητάς της στο αστικό σύνολο.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Κατά τη διάρκεια της υπερ-δεκαπενταετούς πανεπιστημιακής διδακτικής μου δραστηριότητας συνάντησα μια σειρά από τυπικά, επαναλαμβανόμενα διλήμματα και αστοχίες, κοινά στους περισσότερους φοιτητές -είτε προπτυχιακούς, είτε μεταπτυχιακούς- σε όλες τις αρχιτεκτονικές σχολές που δίδαξα. Από τις βασικές δυσκολίες ήταν η αδυναμία των νεαρών σχεδιαστών/τριών να συλλάβουν το *νόημα* της έμπνευσής τους, να ακολουθήσουν τους στόχους τους και να εξελίξουν το σχέδιο και την ιδέα τους πέραν του καθαρά νοητικού πρωτόλειου σταδίου. Ιδέες μοιάζει ότι έρχονται σε αρχικό στάδιο με ευκολία, αλλά η εξέλιξή τους, η *μεταφορά* και ο *μετασχηματισμός* τους σε απτές χωρικές οντότητες με σαφείς υλικές δομές τείνουν να είναι χρονοβόρες, κοπιώδεις και συχνά απογοητευτικές διαδικασίες. Ως διδάσκων αρχιτεκτονικού και αστικού σχεδιασμού ένας από τους πλέον βασικούς μου στόχους υπήρξε πάντα η προσπάθεια ανακάλυψης και κατανόησης των επιδιώξεων των διδασκομένων και η ανεύρεση στρατηγικής για τη στήριξη της δημιουργικότητάς τους με ταυτόχρονο περιορισμό των αδυναμιών τους.

Ιδανικά η περιγραφή του θέματος ενός συνθετικού μαθήματος είναι το πρώτο σημαντικό έναυσμα για την απελευθέρωση της σχεδιαστικής προοπτικής και δημιουργικής ενέργειας των φοιτητών. Στο παρελθόν προώθησα επανειλημμένα πειράματα συμμετοχής των φοιτητών στην εν μέρει διατύπωση και διαμόρφωση του θέματος, ανάλογα με τα πολιτισμικά και πνευματικά ενδιαφέροντά τους, μέσα σε μία προσπάθεια προσωπικής εννοιολογικής οικειοποίησης των αναζητήσεών τους. Τα αποτελέσματα υπήρξαν συνήθως άκρως ικανοποιητικά/ενθαρρυντικά, όπως άλλωστε και ιδιαίτερα συνειδητή και προσεχτική η *εξερεύνηση* της φύσης της μελέτης, της κλίμακας και της περιβαλλοντικής της επιρροής που επακολουθούσε.

Πιστεύω ακράδαντα στην αλληλεπίδραση μεταξύ της *κλίμακας του περίγυρου* και της πολυπλοκότητας που απορρέει από τις *πολιτισμικές* και *λειτουργικές* παραμέτρους που ορίζει το εννοιολογικό πλαίσιο των πιθανών παρεμβάσεων. Επίσης, η διερεύνηση εκείνων των *concepts*, που βασίζονται στη χρονικότητα και στην ευελιξία ή προσαρμοστικότητα -όπως αντιπροσωπεύονται από την υλικότητα και το πρόγραμμα αντίστοιχα- μπορούν να βοηθήσουν στην υπέρβαση κάποιων δογματικών και αισθητικών αγκυλώσεων, που τείνουν να καταστήσουν τη σύγχρονη αρχιτεκτονική ρηχή κ εφήμερη. Είναι γοητευτική η ιδέα ευδιάκριτων «αρχιτεκτονικών προσωπικοτήτων» και θεμιτή η αξιολόγηση στο εργαστήριο δυνατοτήτων κατανόησης, δημιουργίας, εμπύχωσης και αναπαραγωγής τους - μία στρατηγική όχι άγνωστη στην αποκατάσταση και αναστήλωση ιστορικών κατασκευών.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να προκρίνονται θεματικά εργαστήρια και σεμινάρια με απλά, αλλά και απαιτητικά προγράμματα και κριτήρια. Εργαστήρια, που στοχεύουν σε σύγχρονα πολιτισμικά, κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά σενάρια, αλλά και που εμπεριέχουν δυνητικά φιλοσοφικούς/θεωρητικούς προβληματισμούς. Οι φοιτητές θα πρέπει να μπορούν να ταυτιστούν με τα ερωτήματα που θα τεθούν, όπως και θα πρέπει να μαθαίνουν να αναμένουν και να αποδέχονται τις αλλαγές, όσο απρόβλεπτες και αν είναι αυτές. Το φάσμα των συνθετικών θεματικών θα πρέπει να βασίζεται πάνω σε *έννοιες* όπως *σύλληψη* και *αντίληψη*, *ιδέα* και *απεικόνιση*, *τυπολογία* και *μορφολογία*, *ιδιοσυστασία* και *αισθητική*, *μοναδικότητα* και *κοινοτυπία*, *υλικότητα* και *απικότητα*, *μέγεθος* και *κλίμακα*, *οργάνωση* και *σύστημα* – για να αναφερθώ μόνο σε μερικές. Στην ιδανική περίπτωση τα θεματικά σχεδιαστικά εργαστήρια προτρέπει να είναι συντονισμένα με διαλέξεις, που εξετάζουν σχετικές σκέψεις και ιδέες, να αποκαλύπτουν αθέατες πτυχές και γενικά να προωθούν αντίστοιχες έρευνες εκ μέρους των εκπαιδευόμενων, έτσι ώστε στο τέλος της διαδικασίας να υπάρχουν απτές, βιώσιμες κ ολοκληρωμένες συνθετικές προτάσεις.